

BIBA v. Albania (№ 24228/18)

Обставини справи

Справа стосувалася позитивних зобов'язань держави за статтею 8 Конвенції щодо того, як були застосовані владою національні правові механізми у зв'язку з нападом іншого учня приватної школи на сина заявника, яку вони обидва відвідували, й тривалості цивільного провадження щодо відшкодування та права заявника на доступ до Конституційного Суду, за пунктом 1 статті 6 Конвенції.

У 2011 році син заявника D. B., 6 червня 2000 року народження, відвідував приватну школу «Ylber» у Тирані. 20 вересня 2011 року близько 11:45 інший учень цієї школи M. Sh., якому на той час не виповнилося 14 років, з гумової катапульти влучив сину заявника снарядом в праве око, що мало наслідком втрату зору на цьому оці на 90 %.

16 грудня 2011 року заявник звернувся з цивільним позовом до окружного суду Тирані до школи про відшкодування шкоди від свого імені та від імені свого сина, й вимагав відшкодування завданої сину шкоди (втрата зору на 90 % на правому оці) у розмірі 1 526 585 албанських леків (ALL), які були розраховані на основі висновку експерта та склалися з моральної шкоди у розмірі 157 700 ALL та матеріальної шкоди у розмірі 1 368 885 ALL.

Заявник вважав, що керівництво школи було відповідальним за те, що його син не був захищений від нападу іншого учня, і що вони належним чином не відреагували на інцидент. Заявник стверджував, що один учень приніс до школи двадцять катапульти і розподілив їх між учнями класу сина заявника та інших класів, і що вони без обмежень використовувалися протягом декількох днів на території школи, і ніхто нічого з цим не зробив. Недотримання шкільних правил та дисципліни призвело до нападу на його сина. Заявник стверджував, що учень, який завдав тілесних ушкоджень його синові, був неповнолітнім, якого батьки довірили школі в навчальний час і який, відповідно, перебував під контролем школи.

Також школа не надала його синові адекватну першу допомогу. Заявник стверджував, що керівництво школи не повідомило його негайно про інцидент, хоча його донька, яка відвідувала ту саму школу, наполягала на цьому. Заявник дізнався про стан свого сина лише після того, як забрав його зі школи о 13:00, у звичайний час, і відвіз його до найближчої лікарні. Відсутність негайної першої допомоги погіршила стан його сина. Крім того, він стверджував, що секретаріат школи відмовив йому в доступі до своїх правил і положень.

21 січня 2013 року окружний суд Тирані відхилив позов заявника про відшкодування шкоди на тій підставі, що шкода, заподіяна його сину, була завдана не відповідачем, а третьою стороною.

31 січня 2013 року заявник подав апеляцію до Апеляційного суду Тирани. На додаток до аргументів, які він висунув перед окружним судом Тирани, він також стверджував, що його син перебував під наглядом школи, коли стався інцидент, і що цього було достатньо для встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями та бездіяльністю школи й отриманими його сином травмами.

1 квітня 2014 року Апеляційний суд Тирани відхилив апеляцію заявника та залишив без змін рішення першої інстанції, погодившись з його висновками щодо фактів. Він постановив, що для притягнення школи до відповідальності за травму, заподіяну сину заявника, мають бути виконані сукупно 4 умови: мають бути фінансові збитки, протиправна дія чи бездіяльність, вина та причинно-наслідковий зв'язок.

31 січня 2013 року заявник подав ще одну скаргу до Верховного Суду. Зокрема, він стверджував, що інцидент, про який йдеться, стався на території школи і що школа, згідно із законом, була зобов'язана такому інциденту запобігти.

26 вересня 2017 року Верховний Суд, засідаючи в закритому судовому засіданні, без присутності заявника або його адвоката, відхилив його скаргу з тієї підстави, що згідно зі статтею 472 Цивільного процесуального кодексу Верховний Суд може розглядати скарги на рішення Апеляційного суду по суті лише у випадку неправильного застосування норм матеріального чи процесуального права. Верховний Суд визнав, що скарга заявника не відповідала цим вимогам.

Рішення Верховного Суду було вручено заявнику 10 січня 2018 року; того ж дня він дізнався про причини його прийняття.

8 лютого 2018 року заявник подав конституційну скаргу до Конституційного Суду. Посилаючись на статтю 42 Конституції та статті 6 і 13 Конвенції, а також статтю 3 Конвенції про права дитини, він скаржився на те, що рішення судів нижчих інстанцій були недостатньо обґрунтованими та не враховували інтереси його сина. Зокрема, він заперечував проти висновку судів нижчих інстанцій про те, що школа не несе відповідальності за травму, заподіяну його сину, і стверджував, що школа була відповідальна за будь-яку шкоду, заподіяну неповнолітнім дітям у приміщенні школи, доки вони перебували під її наглядом. Він також стверджував, що школа була зобов'язана вжити всіх необхідних заходів для запобігання інциденту, про який йдеться.

15 лютого 2018 року Конституційний Суд визнав скаргу заявника неприйнятною, оскільки її було подано поза встановленим законом чотиримісячним строком, який почав відраховуватися 26 вересня 2017 року, коли Верховний Суд прийняв оскаржуване рішення.

У своїй скарзі до ЄСПЛ заявник посилався на статті 3 та 8 Конвенції в тому аспекті, що Держава не виконала своїх зобов'язань стосовно інциденту, в якому його син зазнав серйозного ушкодження. Зокрема, скаржився на

тривалість провадження у Верховному Суді та на порушення його права на доступ до суду через обрахунок Конституційним Судом строку, в межах якого він мав подати свою скаргу. Він посилався на пункт 1 статті 6 Конвенції.

Оцінка Суду

Застосовність статті 8 Конвенції

Що стосується цієї справи, ЄСПЛ зазначив, що сторони не заперечують, що інший учень приватної школи, яку відвідував син заявника, поранив останнього, запустивши йому в око снаряд з катапульти, що призвело до втрати 90 % зору на праве око (див. пункт 5 цього рішення). Характер наслідків цієї справи є таким, що вони, без сумніву, вплинули на повсякденне життя сина заявника з того часу й до такої міри, що негативно позначилися на його приватному житті. Крім того, не існує принципових причин, чому поняття «приватне життя» має виключати посягання на фізичну недоторканність особи (див. рішення у справах *X and Y v. the Netherlands*, 26 березня 1985 року, § 23, Series A no. 91; *M.C. v. Bulgaria*, № 39272/98, § 150, ECHR 2003-XII; *Sandra Janković v. Croatia*, № 38478/05, §§ 30 та 31, 5 березня 2009 року; та *V.C. v. Italy*, № 54227/14, § 85, 1 лютого 2018 року) (пункт 42 рішення).

Тому ЄСПЛ постановив, що з огляду на характер та суть скарг заявника, вони підлягають розгляду за статтею 8 Конвенції, яка покладає на Державу зобов'язання гарантувати фізичну та психологічну недоторканність особи (див. рішення у справі *A and B v. Croatia*, № 7144/15, § 106, від 20 червня 2019 року) (пункт 43 рішення).

По суті

Загальні принципи стосовно насильства серед учнів ЄСПЛ узагальнив у справі *Đurđević v. Croatia* (№ 52442/09, §§ 103–107, 18 жовтня 2011 року) (пункт 58 рішення).

У контексті надання такої важливої публічної послуги, як освіта, важлива роль органів управління освітою полягає в захисті здоров'я і благополуччя учнів, зокрема, з огляду на їхню вразливість, пов'язану з їхнім юним віком. Таким чином, першочерговим обов'язком органів освіти є забезпечення безпеки учнів, щоб захистити їх від будь-яких форм насильства, поки вони перебувають під наглядом органів освіти (див. рішення у справі *F.O. v. Croatia*, № 29555/13, § 82, від 22 квітня 2021 року, з подальшими посиланнями) (пункт 59 рішення).

Що стосується шкільної дисципліни, ЄСПЛ постановив, що вона підпадає під сферу дії права на освіту і що Держава не може звільнити себе від відповідальності, делегуючи свої зобов'язання приватним органам або особам

(див. рішення у справі *Costello-Roberts v. the United Kingdom*, від 25 березня 1993 року, §§ 27 і 28, Series A № 247-C, щодо поведінки вчителів). ЄСПЛ вважав, що те ж саме стосується і питань шкільної дисципліни у відносинах між учнями (див. згадане вище рішення у справі *Đurđević*, § 104) (пункт 60 рішення).

Сторони надали різні версії обставин, за яких стався інцидент. У той час як заявник стверджував, що адміністрація школи знала про те, що в класах циркулюють катапульти, оскільки один з учнів приніс близько двадцяти катапульти до школи і роздав їх учням, Уряд стверджував, що учень, який поранив сина заявника, використовував гумові стрічки, які учні використовували для скріплення банкнот. Заявник також стверджував, що адміністрація школи не вжила належних заходів для запобігання інцидентам, подібним до цього випадку (пункт 61 рішення).

Що стосується реакції національних органів влади на ситуацію, про яку йдеться, ЄСПЛ повторив, що посягання на фізичну недоторканність особи в принципі вимагає кримінально-правового реагування, також у справах, що стосуються статті 8 Конвенції (див., наприклад, рішення у справах *Remetin v. Croatia*, № 29525/10, § 76, 11 грудня 2012 року; *Remetin v. Croatia* (no. 2), № 7446/12, § 70, 24 липня 2014 року; та *Isaković Vidović v. Serbia*, № 41694/07, § 47, 1 липня 2014 року). Однак, щодо менш серйозних дій між людьми, які можуть порушувати психологічну недоторканність, зобов'язання Держави за статтею 8 Конвенції підтримувати і застосовувати на практиці адекватну правову базу, що забезпечує захист, не завжди вимагає наявності ефективної кримінально-правової норми, що охоплює конкретне діяння. Правові рамки можуть також складатися з цивільно-правових засобів захисту, здатних забезпечити достатній захист (див. *Söderman v. Sweden* [GC], № 5786/08, § 85, ECHR 2013, див. також *Špadijer v. Montenegro*, № 31549/18, § 89, 9 листопада 2021 року).

ЄСПЛ переконаний, що у цій справі, яка стосувалася нападу учня віком до чотирнадцяти років на іншого учня з використанням катапульти, за обставин, коли не було акту насильства або навмисної бездіяльності з боку будь-якого члена шкільного персоналу, не обов'язково було проводити кримінальне розслідування (див., *mutatis mutandis*, *F.O. v. Croatia*, згадане вище, § 93) (пункт 65 рішення).

Щодо захисту фізичної та психологічної недоторканності особи від інших осіб, ЄСПЛ раніше постановив, що позитивні зобов'язання органів влади – в деяких випадках за статтями 2 або 3 Конвенції, а в інших випадках за статтею 8, взятою окремо або в поєднанні зі статтею 3 – можуть включати обов'язок підтримувати та застосовувати на практиці адекватну правову базу, що забезпечує захист від актів насильства з боку приватних осіб (див. *Söderman v. Sweden* [GC], № 5786/08, § 80). У контексті насильства в школі ЄСПЛ ще раз нагадав, що згідно з вищезазначеними принципами статті 8 Конвенції, які

вимагають захисту дітей від будь-яких форм насильства або жорстокого поводження в навчальних закладах, а також відповідними міжнародними стандартами, національні органи влади повинні запровадити відповідні законодавчі, адміністративні, соціальні та освітні заходи, щоб однозначно заборонити будь-яку таку поведінку щодо дітей у будь-який час і за будь-яких обставин, і, таким чином, забезпечити нульову толерантність до будь-якого насильства або жорстокого поводження в навчальних закладах. У цьому контексті важливо повторити, що Держава користується свободою розсуду при визначенні способу організації своєї системи для забезпечення дотримання Конвенції (див. *F.O. v. Croatia*, § 91) (пункт 67 рішення).

У цій справі не заперечується, що інцидент, про який йдеться, стався на території школи у звичайний навчальний час і що правопорушник був учнем цієї школи, який вчинив дії, пов'язані з підвищеним ризиком. Очікується, що навчальні заклади повинні вживати належних заходів для запобігання використанню учнями небезпечних предметів на території школи або під час перебування під вартою. Стрільба твердим предметом з гумки в іншого учня є потенційно небезпечною і може призвести до серйозних травм, як це сталося в цьому випадку (пункт 72 рішення).

Незважаючи на те, що від викладацького складу не можна очікувати постійного нагляду за кожним учнем, щоб миттєво реагувати на будь-яку непередбачувану поведінку, шкільна адміністрація несе відповідальність за шкільну дисципліну, в тому числі серед учнів, протягом усього часу, коли учні перебувають у школі або навіть за її межами, але під опікою школи (порівняйте справу *Kayak v. Turkey*, № 60444/08, § 60, 10 липня 2012 року). В іншому випадку захист неповнолітніх під час шкільних занять не буде забезпечений, оскільки жоден орган не відповідатиме за їхню безпеку під час перерв. У зв'язку з цим ЄСПЛ зазначив, що національні суди встановили, що гумки, подібні до тієї, з якої було випущено снаряд в сина заявника, використовувалися для закріплення банкнот, але школа не змогла пояснити, навіщо одинадцятирічним учням гумки для зберігання кишенькових грошей, які, ймовірно, були їм потрібні. Заявник стверджував, що інший учень приніс до школи двадцять катапульти і роздав їх учням, які відкрито використовували їх за кілька днів до інциденту. Ці твердження заявника не були предметом ретельної перевірки або належним чином розглянуті національними судами у їхніх вмотивованих рішеннях (пункт 73 рішення).

Щодо заходів, яких школа вжила після інциденту, національні суди встановили, що вона зібрала пожертви від батьків інших учнів та звернулася до своєї страхової компанії з проханням оплатити витрати на лікування сина заявника (див. пункти 7 та 9 цього рішення). Однак фактичні претензії, висунуті заявником, не були розглянуті, а саме, що його не було оперативно поінформовано про інцидент і що адміністрація школи не відреагувала

оперативно, не забезпечивши надання його синові невідкладної медичної допомоги. ЄСПЛ не може давати власну оцінку цим твердженням; національні суди повинні були належним чином розглянути їх у своїх вмотивованих рішеннях (пункт 74 рішення).

ЄСПЛ також зазначив, що національні суди встановили, що школа уклала договори страхування зі страховою компанією, які поширювалися на всіх її учнів, і що, отже, заявник повинен був звернутися за компенсацією до цієї страхової компанії (див. пункти 7 і 9 цього рішення). Однак ЄСПЛ відзначив, що саме школа, а не заявник, уклала договір зі страховою компанією. Заявник мав право, визнане національним законодавством, вимагати відшкодування від школи. Якби він отримав компенсацію, школа могла б вимагати відшкодування від страхової компанії, якби були дотримані юридичні вимоги щодо такого відшкодування. Тому важко вважати, що у своїй загальній оцінці національні органи влади належним чином врахували принцип найкращого забезпечення інтересів дитини (пункт 75 рішення).

За цих обставин ЄСПЛ не був переконаний, що цивільне провадження, здійснене у цій справі, забезпечило належний захист у ситуації, що розглядається, зокрема, з огляду на принцип, згідно з яким діти та інші вразливі особи мають право на ефективний захист з боку органів влади (див., наприклад, рішення у справі *O'Keefe v. Ireland* [GC], № [35810/09](#), § 44, ECHR 2014 (витяги)), принцип, який також визнаний у статті 54 Конституції Албанії (пункт 76 рішення).

Беручи до уваги вищевикладені міркування ЄСПЛ дійшов висновку, що засоби цивільного захисту, доступні заявнику в обставинах цієї справи, не забезпечили належного захисту його сина від посягання на його фізичну недоторканність і що спосіб, у який правові механізми були застосовані у цій справі, був недосконалим настільки, що становив порушення зобов'язань Держави-відповідача за статтю 8 Конвенції, зокрема, з огляду на першочергову важливість захисту прав дітей (пункт 77 рішення).

Доступ до Конституційного Суду

Що стосується цієї справи, ЄСПЛ зазначив, що заявник подав конституційну скаргу на рішення Верховного Суду від 26 вересня 2017 року, тобто після 1 березня 2017 року, коли набув чинності чотиримісячний строк для подання конституційної скарги. Таким чином, новий чотиримісячний строк чітко застосовується до справи заявника. ЄСПЛ зазначив, що Верховний Суд ухвалив рішення за касаційною скаргою заявника 26 вересня 2017 року на закритому засіданні без присутності його самого або адвоката. Таким чином, заявник не знав про це рішення. Рішення Верховного Суду було вручено заявникові 10 січня 2018 року, коли він вперше мав можливість ознайомитися з повним обґрунтуванням Верховним Судом свого рішення.

ЄСПЛ вже встановлював порушення пункту 1 статті 6 Конвенції, коли чотиримісячний строк для подання конституційної скарги обчислювався з дати винесення оскаржуваного рішення Верховного Суду, а не з дати його вручення заявнику (див. *Supergrav Albania Shpk v. Albania* (№ 20702/18, § 17–31, 9 травня 2023 року).

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо відсутності доступу заявника до Конституційного Суду.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 7 травня 2024 року та набуло статусу остаточного 7 серпня 2024 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.